

Y PWYLLGOR ADDYSG A DYSGU GYDOL OES**Y GYMRAEG MEWN ADDYSG YNG NGHYMRU****Diben**

1. Bwriad y papur hwn yw nodi beth, yn gyffredinol, yw sefyllfa'r Gymraeg mewn addysg yng Nghymru.

Cefndir

2. Cyflwynir y papur fel rhan o'r cefndir ar gyfer adolygiad y Pwyllgor o'r Gymraeg mewn addysg, ochr yn ochr ag adolygiad ehangach y Pwyllgor Diwylliant. Mae 3 adran i'r papur hwn: y blynyddoedd cynnar; ysgolion; ac addysg ar ôl 16.

Y Blynyddoedd Cynnar

3. Mae Adroddiad y Pwyllgor Dethol Cymreig ar Ofal Plant yng Nghymru yn nodi bod Addysg Blynyddoedd Cynnar yn hanfodol i ddyfodol y Gymraeg. Mae sefydliadau a mudiadau, fel Mudiad Ysgolion Meithrin, wedi bod yn eithriadol o weithgar yn y maes hwn, ac mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi cytuno na ddylid peryglu eu gwaith trwy'r cynlluniau arfaethedig i ehangu'r ddarpariaeth blynyddoedd cynnar i bob plentyn 3 blwydd oed. Credir hefyd y dylid cefnogi hawl rhieni i ddewis y caiff eu plant eu haddysg yn ddwyieithog neu drwy gyfrwng y Gymraeg, a dylid integreiddio'r ddarpariaeth honno â'r strategaeth yn genedlaethol ac yn lleol. Dylai cymwysterau hyfforddi fod ar gael i staff yn Gymraeg ac yn Saesneg.

4. Bydd yr archwiliad a argymhellodd y Cynulliad, ac sydd bellach ar waith, yn cynnwys gwaith i ganfod pa ddarpariaeth sydd ar gael trwy gyfrwng y Gymraeg ar hyn o bryd. Mae'r Cynulliad wedi argymhell y dylai'r Gweinidog adolygu'r cyllid a ddyrennir ar gyfer y ddarpariaeth blynyddoedd cynnar trwy gyfrwng y Gymraeg, unwaith y bydd canlyniad yr archwiliad hwn ar gael, ac unwaith y cwblheir y gwaith o nodi beth fydd y galw am y ddarpariaeth yn y dyfodol.

Ysgolion cyfrwng Cymraeg: Cynradd

5. Yn ôl y rhan fwyaf o ddulliau mesur, mae lefel y ddarpariaeth gynradd trwy gyfrwng y Gymraeg, a'r nifer sy'n llenwi'r lleoedd, wedi para'n weddol gyson, neu wedi tyfu ychydig, yn ystod y pump i ddeng mlynedd diwethaf. Ceir manylion niferoedd yr ysgolion a'r disgyblion ym mharagraffau 20 i 23 isod.

6. Mae nifer y disgyblion sy'n cael eu dysgu mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg Categori A wedi tyfu ychydig yn gyflymach dros y deng mlynedd diwethaf na'r cynnydd cyffredinol a gafwyd yn nifer y disgyblion, felly mae 17% o blant oed cynradd yng Nghymru bellach yn cael eu dysgu mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg, o'i gymharu ag 16% ddegawd yn ôl.

7. Mae lle i tua 55,150 o ddisgyblion ar hyn o bryd yn y 440 ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg presennol (neu 18% o holl leoedd ysgolion cynradd Cymru).

Felly, mae mwy o ddarpariaeth, ar y cyfan, na disgyblion, a 9,754 o leoedd heb eu llenwi. Mae hyn yn lefel uwch o leoedd gwag na chyfartaledd Cymru (18% o'i gymharu â 14%). Serch hynny, mae mwyafrif y lleoedd gwag yn yr ardaloedd gwledig sy'n draddodiadol yn Gymraeg eu hiaith, lle mae poblogaeth y disgyblion y disgyn. Ar y llaw arall, mewn ardaloedd trefol, lle mae'r galw am leoedd yn tyfu, mae rhai ysgolion yn llawn, neu'n agos at fod yn llawn.

8. Gan edrych ar ddisgyblion mewn ysgolion cynradd o bob categori, dysgir 18% o ddisgyblion oed cynradd mewn dosbarthiadau lle defnyddir y Gymraeg fel unig neu brif gyfrwng y dysgu, er mai dim ond 16% o ddisgyblion ysgolion cynradd sy'n cael eu hystyried yn rhugl yn y Gymraeg. Yn yr un modd, ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 1, aseswyd 19% o blant yn Gymraeg, er bod penaeithiad yn ystyried mai dim ond 17% o'r grŵp oedran hwnnw oedd yn rhugl.

9. Gyda'i gilydd, dysgir tua 20% o ddisgyblion oed cynradd mewn dosbarthiadau lle defnyddir rhywfaint o Gymraeg yn gyfrwng dysgu. Dim ond ychydig y mae'r ffigur hwn wedi newid yn ystod y blynyddoedd diweddar, heb unrhyw duedd cyffredinol i fyny nac i lawr.

10. Mae maint dosbarthiadau ar gyfartaledd yn is mewn ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg. Ac eithrio dosbarthiadau meithrin ac arbennig, ar gyfartaledd mae gan ddosbarth cynradd Categori A 23.1 o ddisgyblion, tra bo'r cyfartaledd yn 23.5 disgybl mewn ysgolion Categori B. Mewn ysgolion cynradd cyfrwng Saesneg, y ffigur yw 26.3, ar gyfartaledd.

Ysgolion cyfrwng Cymraeg: Uwchradd

11. Mae 23% o ysgolion uwchradd yn defnyddio'r Gymraeg yn gyfrwng dysgu ar gyfer o leiaf hanner eu pynciau craidd. Mae nifer yr ysgolion cyfrwng Cymraeg o'r fath wedi tyfu o 44 i 53 yn ystod y degawd diwethaf, ac mae 18% o ddisgyblion uwchradd bellach yn mynychu'r ysgolion hyn, o'i gymharu â 15% ddeng mlynedd yn ôl. Ni chesglir gwybodaeth ynghylch nifer y dosbarthiadau a ddysgir trwy gyfrwng y Gymraeg. Felly, nid yw'n hawdd asesu i ba raddau y mae cyfanswm yr addysg a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg yn y sector uwchradd wedi cynyddu. I roi amcan, mae 14% o ddisgyblion uwchradd hyd at Flwyddyn 11 yn astudio'r Gymraeg fel iaith gyntaf, ac mae hyn wedi cynyddu o 12% ddegawd yn ôl. Yn ychwanegol at ddysgu trwy gyfrwng y Gymraeg, mae pob ysgol a gynhelir bellach yn dysgu Cymraeg naill ai fel iaith gyntaf neu ail iaith i ddisgyblion hyd at Flwyddyn 11.

Cynllunio Darpariaeth Ysgolion

12. Cyfrifoldeb yr awdurdodau lleol yw cyflenwi digon o leoedd mewn ysgolion. Mae dyletswydd statudol arnynt i sicrhau y caiff plant eu haddysgu yn unol â dymuniadau eu rhieni, cyhyd â bod hynny'n gynaws â darparu addysg effeithlon, a'i fod yn osgoi defnydd afresymol o wariant cyhoeddus. Y targed ar gyfer 2010, a nodir yn y ddogfen Gwell Cymru, yw y dylai'r ddarpariaeth addysg Gymraeg gyfateb i'r galw amdani. Nid yw hyn yn awgrymu y dylai AAL'au fod yn ceisio cynnyddu'r galw nac yn sicrhau

darpariaeth cyn bod galw amdani, er y gellid dadlau fod y cyflenwad yn dylanwadu ar y galw.

13. Mae faint o addysg cyfrwng Cymraeg y mae'r gwahanol AALI'au yn ei darparu yn amrywio'n fawr, gan adlewyrchu, ar y cyfan, i ba raddau y defnyddir y Gymraeg yn iaith gyffredin ledled y wlad. Mae pob awdurdod bellach yn rhedeg o leiaf un ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg ac maent oll yn cynnig addysg uwchradd cyfrwng Cymraeg, er ei bod, o bosibl yn cael ei darparu mewn ardal AALI cyffiniol. Yng Ngwynedd ar y llaw arall, mae bron i bob ysgol gynradd ac uwchradd yn dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg.

14. Agorodd dwy ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg newydd ym mis Medi 2001 ym Mhowys a Sir Fynwy, ac mae Caerdydd yn bwriadu adeiladu ysgol yn Llanedynrn, sydd i agor ym mis Medi 2002. Dwy flwyddyn ysgol fydd yn hon ar y cychwyn. Mae Abertawe hefyd yn bwriadu ymestyn ei ddarpariaeth. O'r rownd ddiweddaraf o Gynlluniau Trefniadaeth Ysgol, mae'n amlwg fod sawl awdurdod mewn ardaloedd sy'n draddodiadol yn cynnwys llai o siaradwyr Cymraeg yn adolygu eu darpariaeth ac yn ystyried ymestyn. Ar y llaw arall, mae rhai awdurdodau sydd â chyfran uchel o ysgolion cyfrwng Cymraeg yn gweld gostyngiad yn niferoedd y disgyblion, a lefelau uchel o leoedd gwag. Mae Caerfyrddin a Sir Benfro ill dau yn ymgynghori ynghylch cau a chyfuno ysgolion: gall hyn leihau nifer yr ysgolion Categori A, ond ni ddylai olygu bod llai o ddisgyblion yn derbyn addysg trwy gyfrwng y Gymraeg yn yr ardaloedd hyn.

15. Mae yna ganfyddiad bod darpariaeth cyfrwng Cymraeg newydd yn cael eu lleoli mewn adeiladau o safon gweddol wael. Mewn gwirionedd, mae nifer arwyddocaol o ysgolion cyfrwng Cymraeg newydd wedi'u lleoli mewn adeiladau newydd neu adeiladau sydd wedi'u hadnewyddu'n sylweddol. Hefyd, mae nifer o safleoedd wrthi'n cael eu hadeiladu, neu ar y gweill, ar gyfer nifer o ysgolion cyfrwng Cymraeg. Mae'r ysgol gynradd newydd yn Sir Fynwy mewn adeiladau wedi'u hadnewyddu; bydd yr ysgol gynradd newydd yng Nghaerdydd mewn adeilad newydd o fis Medi 2002 ymlaen. Mae'r safleoedd ar gyfer ysgolion cyfrwng Cymraeg newydd yng Nghaerffili a Rhondda Cynon Taf yn cael eu darparu o dan drefniadau'r Fenter Cyllid Preifat.

16. Gan fod niferoedd disgyblion yn gostwng yn gyffredinol, a bod lefelau uchel o leoedd gwag ledled Cymru, rhaid i'r broses o ddarparu ar gyfer unrhyw gynnydd yn y galw am leoedd cyfrwng Cymraeg fod yn rhan o strategaeth gyffredinol yr AALI i resymoli'r ddarpariaeth a chydbwyso'r galw a'r cyflenwad. Yn anorfod, rhaid i unrhyw gynnydd yn y galw am addysg Gymraeg olygu y ceir lleihad yn y galw mewn ysgolion sy'n bodoli eisoes. Y ddogfen gynllunio allweddol yn y cyd-destun hwn yw'r Cynllun Trefniadaeth Ysgol (CTY). Ers 1999, mae pob awdurdod wedi gorfod cyhoeddi CTY, sy'n cael ei ddiweddarau bob blwyddyn ac sy'n paratoi am gyfnod cynllunio o bum mlynedd, sy'n crynhoi'r data ar alw a chyflenwad lleoedd mewn ysgolion. Rhaid iddo hefyd nodi polisiâu'r awdurdod ar faterion perthnasol fel maint addas ysgolion a'u cynlluniau gweithredu ar gyfer ychwanegu neu gael gwared ar leoedd, fel y diwellir y galw ac y defnyddir adnoddau'n effeithiol.

Trwy eu CTY'au, dylai awdurdodau ddangos eu bod yn cynllunio'u darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg ochr yn ochr â mathau eraill o addysgu, fel y gellir darparu ar gyfer holl ystod blaenoriaethau rhieni, ac y defnyddir yr adnoddau a'r adeiladau presennol yn y modd gorau posibl.

17. Mae Bwrdd yr Iaith Gymraeg hefyd yn rhoi dyletswydd ar awdurdodau i lunio Cynlluniau Addysg Gymraeg i'w cymeradwyo. Rhaid i'r cynlluniau hyn nodi polisiâu a thargedau ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg, a dangos sut y mae'r awdurdod yn diwallu'r galw. O ran y cyflenwad o leoedd mewn ysgolion, tueddiadau o safbwynt niferoedd disgyblion a chynlluniau gweithredu, mae'r cynlluniau'n trafod yr un meysydd â'r CTY'au ond maent yn cael eu diweddarau ar adegau gwahanol.

Crynodeb o'r sefyllfa bolisi bresennol ar ddarparu ysgolion

18. Mae gan AAL'au gyfrifoldeb i ddarparu addysg cyfrwng Cymraeg mewn ymateb i'r galw gan rieni (a chyhyd â'i fod yn ddefnydd effeithiol o'r adnoddau sydd ar gael). Cyfrifoldeb yr awdurdod yw asesu'r galw lleol hwnnw ac i gyflenwi lleoedd yng nghyd-destun eu darpariaeth gyffredinol o leoedd mewn ysgolion, a'u rheolaeth ar y gyllideb addysg. Oherwydd bod lefel y galw a'r ddarpariaeth yn amrywio'n fawr ledled Cymru, awdurdodau lleol sydd yn y sefyllfa orau i asesu'r anghenion lleol, a dyma'r dull a gymeradwywyd gan y Pwyllgor yn ei astudiaeth o Gyflenwad Lleoedd mewn Ysgolion.

Nifer yr ysgolion cyfrwng Cymraeg a nifer y disgyblion sydd mewn addysg cyfrwng Cymraeg

Cynradd

19. Ym mis Ionawr 2001, roedd 440 o ysgolion cynradd a oedd yn defnyddio'r Gymraeg fel y prif neu'r unig gyfrwng dysgu (Categori A) yng Nghymru (sef 27% o'r holl ysgolion cynradd), ac roedd 91 ysgol arall (5% o'r cyfanswm) yn defnyddio'r Gymraeg i ddysgu cyfran o'r cwricwlwm (Categori B). Er yr agorwyd pedair ysgol cyfrwng Cymraeg Categori A newydd yn ystod y pum mlynedd diwethaf, mae cyfanswm yr ysgolion o'r fath wedi gostwng dros y cyfnod hwnnw (o 449) oherwydd bod rhai ysgolion bach wedi'u huno neu wedi'u ffedereiddio, a bod ysgolion Babanod ac Iau wedi'u cyfuno.

Disgyblion mewn ysgolion cynradd a gynhelir (gan gynnwys disgyblion mewn meithrinfeydd)

	Ion 1992	Ion 1996	Ion 2001
Mewn dosbarthiadau lle mai'r Gymraeg yw prif neu unig gyfrwng y dysgu	43,984 16.0% (o gyfanswm y disgyblion)	50,327 17.2%	51,087 17.9%
Mewn dosbarthiadau lle defnyddir y Gymraeg ar gyfer rhan o'r cwricwlwm	10,552 3.8%	10,906 3.7%	6,860 2.4%

Mewn dosbarthiadau lle dysgir y Gymraeg fel ail iaith	165,019 60.2%	209,103 71.6%	223,328 78.1%
Heb fod yn dysgu unrhyw Gymraeg	54,761 20%	21,870 7.5%	4,511 1.6%
Holl ddisgyblion	274,286	292,206	285,786

20. Y duedd fwyaf amlwg yn y ffigurau hyn yw'r gostyngiad yn nifer y disgyblion nad ydynt yn dysgu unrhyw Gymraeg o gwbl, wedi'i gyplysu â chynnydd yn y rheini sy'n dysgu Cymraeg fel ail iaith. Mae'n debygol fod mwyafrif y disgyblion nad ydynt yn dysgu unrhyw Gymraeg mewn dosbarthiadau arbennig neu ddisbarthiadau meithrin neu dderbyn (lle nad yw gofynion y Cwricwlwm Cenedlaethol yn berthnasol).

Uwchradd

21. Mae 53 o ysgolion uwchradd lle siaredir Cymraeg yng Nghymru. Fel y nodir ym mharagraff 11, "Ni chesglir gwybodaeth ynghylch nifer y dosbarthiadau a ddysgir trwy gyfrwng y Gymraeg. Felly, nid yw'n hawdd asesu i ba raddau y mae cyfanswm yr addysg a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg yn y sector uwchradd wedi cynyddu." Serch hynny, gall y tabl canlynol fod o ddiddordeb:

Disgyblion sy'n dysgu Cymraeg ym Mlynnyddoedd 7 i 11 mewn ysgolion uwchradd

	Ion 1992	Ion 1996	Ion 2001
Yn dysgu Cymraeg fel iaith gyntaf	19,416 11.7	21,845 12.4	26,135 14.0
Yn dysgu Cymraeg fel ail iaith	87,545 52.6	111,647 63.2	157,300 84.5
Heb fod yn dysgu unrhyw Gymraeg	59,429 35.7	43,132 24.4	2,646 1.4
Holl ddisgyblion	166,390	176,624	186,081

23. Ers mis Medi 1999, mae'r gofynion statudol ar gyfer y Gymraeg yng Ngham Allweddol 4 wedi'u rhoi ar waith yn llawn. Mae hyn wedi arwain at ostyngiad yn nifer y disgyblion nad ydynt yn dysgu unrhyw Gymraeg. Yn ôl pob tebyg, mae'r 1.4% o ddisgyblion sydd yn y categori hwn wedi'u heithrio o ganlyniad i ddatganiad AAA, neu y maent yn cwrdd â'r meini prawf ar gyfer yr eithriadau cyfyngedig iawn sydd ar gael ym mlwyddyn olaf Cam Allweddol 3 neu ystod Cam Allweddol 4.

Ysgolion: ail gyfle i ddechrau ar addysg cyfrwng Cymraeg?

24. Ar y cyfan, gwneir y dewisiadau ynghylch addysg cyfrwng Cymraeg yn gynnar. Mae rhieni'n dewis addysg cyfrwng Cymraeg neu gyfrwng Saesneg naill ai pan fo'u plant yn dechrau mewn meithrinfeydd/darpariaeth blynyddoedd cynnar, sef mor gynnar â 3 blwydd oed, neu pan fo'u plant yn cyrraedd yr oed ysgol gorfodol o 5 mlwydd oed (neu ar unrhyw adeg yn ystod y cyfnod hwnnw). Unwaith y dewisir addysg cyfrwng Saesneg, yna nid oes fawr o gyfle i ailddewis addysg cyfrwng Cymraeg wedi hynny.

25. Ym mis Medi, bûm ar ymweliad â Newfoundland a Labrador, a New Brunswick, er mwyn archwilio'r amrywiaeth o fodolau trochi neu ddwys mewn ail iaith a ddefnyddir mewn ysgolion yn y Rhanbarthau hynny er mwyn darparu Ffrangeg i ddisgyblion sydd o gefndiroedd Saesneg. Fe'u gwelais ar waith mewn ysgolion a chefais sawl cyfle i'w trafod yn fanylach gyda Gweinidogion a swyddogion Llywodraethau'r Rhanbarthau, aelodau etholedig a swyddogion Byrddau Ysgolion, a chydag athrawon a phenaethiaid.

26. Gwelwyd llawer a oedd yn debyg i sefyllfa Cymru, a llawer a oedd yn wahanol. Y model a ymddangosai'n fwyaf addawol i'w addasu a'i roi ar waith yng Nghymru oedd y model Ffrangeg Craidd Dwys. Yn gryno, prif nodweddion y model hwn oedd:

- cyfnod dwys o astudio;
- defnyddio'r iaith darged yn gyfrwng cyfathrebu; a
- chanolbwyntio ar ddysgu iaith yn hytrach na dysgu pynciau trwy gyfrwng ail iaith.

27. Mae'r model Ffrangeg Craidd Dwys yn ymddangos fel petai'n cynnig ffordd o wireddu yr hyn nad yw'n bodoli yng Nghymru (gyda rhai eithriadau prin), sef ail gyfle i ddechrau ar addysg cyfrwng Cymraeg ar gyfer disgyblion y dewisodd eu rhieni ysgol cyfrwng Saesneg y tro cyntaf – sef pan oedd y plant yn 5 mlwydd oed neu iau.

28. Rwyf wedi gofyn i'r posibilrwydd a addasu'r model Ffrangeg Dwys at y diben hwn gael ei ystyried ymhellach, gyda'r gobaith o sefydlu prosiect peilot i brofi ei ddichonoldeb ehangach. Gan ddibynnu ar farn y grŵp o arbenigwyr y mae Bwrdd yr Iaith Gymraeg wedi eu cynnull ar fy nghais i (gweler isod), y pwynt mwyaf addas i roi prosiect peilot ar waith fyddai gyda disgyblion Cymraeg Ail iaith ym Mlwyddyn 6 – eu blwyddyn olaf yn yr ysgol gynradd – gyda'r gobaith o alluogi'r disgyblion hynny i lwyddo i wneud nifer o bethau, gan gynnwys:

- trosglwyddo i ysgol uwchradd cyfrwng Cymraeg;
- astudio mwy o bynciau nag y byddent wedi gwneud fel arall trwy gyfrwng y Gymraeg mewn ysgol ddwyieithog neu ysgol cyfrwng Saesneg gan fwyaf; neu
- magu digon o allu ieithyddol i fedru cymryd rhan mewn llawer mwy o weithgareddau addysgol a chymdeithasol Cymraeg yn yr ysgol a thu hwnt.

29. Felly, rwyf wedi rhoi'r camau canlynol ar waith:

- mae adroddiad yr ymweliad wedi'i gyflwyno i'w ystyried gan y grŵp o arbenigwyr a sefydlwyd yn barod o dan gadeiryddiaeth Bwrdd yr Iaith Gymraeg (cynhelir y cyfarfod nesaf ar 14 Rhagfyr);
- anfonwyd yr adroddiad hefyd at ACCAC ac Estyn (a fydd ill dau yn ymuno â'r grŵp o arbenigwyr);
- bydd y grŵp yn llunio cyngor ar ddichonolrwydd addasu'r model Dwys i fod yn brosiect peilot yng Nghymru – i gynnwys argymhellion ar y rhagamodau angenrheidiol ar gyfer prosiect peilot; a
- bydd y grŵp yn amlinellu'r camau angenrheidiol er mwyn dod o hyd i ysgolion cynradd i gymryd rhan yn y prosiect peilot (ac ysgolion uwchradd i fod yn bartneriaid yn y prosiect).

30. Darparwyd copïau ar wahân i'r Pwyllgor o adroddiad fy ymweliad â Chanada.

Ysgolion: darparu athrawon

31. Canfu'r arolwg o recriwtio athrawon mewn ysgolion uwchradd a gynhaliwyd yn ddiweddar gan Gyngor Addysgu Cyffredinol Cymru fod:

- llai o ymgeiswyr na'r cyfartaledd ar gyfer swyddi dysgu Cymraeg fel ail iaith (4.5 ymgeisydd o'i gymharu â'r cyfartaledd o 6.5 ar gyfer pob pwnc yn yr arolwg);
- llai o ymgeiswyr ar gyfer swyddi lle dysgir trwy gyfrwng y Gymraeg (ar gyfartaledd, 3.6 ymgeisydd ar gyfer pob pwnc yn yr arolwg).

32. Cafwyd cyfradd ymateb o 76% i'r arolwg – ond efallai fod tuedd sylweddol yn y ffigur hwn os ymatebodd ysgolion sydd â phroblemau recriwtio penodol yn amlach na'r rheini sydd heb broblemau, fel sy'n debygol o fod yn wir. Dim ond pynciau lle cafwyd tystiolaeth anecdotaidd o ddiffygion yr oedd yr arolwg yn eu hasesu – Cemeg, Saesneg, Mathemateg, Ieithoedd Modern Tramor, Ffiseg, Addysg Grefyddol, Cymraeg fel Ail Iaith.

33. Cynyddodd nifer yr athrawon sy'n dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg rhyw ychydig rhwng 1998/99 a 2000/01 (2,762 i 2,812 – 1.8%) tra gwelwyd cynnydd o 0.5% yn nifer y disgyblion mewn 'ysgolion lle siaredir Cymraeg'. Cynyddodd y nifer sy'n dysgu Cymraeg fel ail iaith o 7,907 i 8,277 (4.7%) yn ystod yr un cyfnod. Ar yr un pryd, gwelwyd cynnydd o 4.6% yn nifer yr athrawon ym mhob ysgol gynradd ac uwchradd yng Nghymru.

34. Nid yw'r ffigurau uchod, ar y cyfan, yn awgrymu bod prinder cynyddol o athrawon iaith Gymraeg. Gall y ffaith ei bod yn anodd recriwtio athrawon mewn achosion arbennig fod yn ganlyniad i nifer o ffactorau. Yn benodol, efallai yr effeithir ar gyflenwad yr athrawon cyfrwng Cymraeg gan y ffaith nad ydynt am symud o un man i'r llall. Mae cyfanswm yr athrawon yn isel, ac maent yn wasgaredig, ac efallai nad yw athrawon yn fodlon symud pellteroedd maith i gychwyn ar swyddi newydd. Nid oes posibilrwydd recriwtio o'r tu allan i Gymru chwaith, ar y cyfan.

Ysgolion: arholiadau a chymwysterau

35. Mae mwy o gymwysterau nag erioed o'r blaen ar gael yn y Gymraeg. Nid yw pob arholiad ar gael trwy gyfrwng y Gymraeg. Serch hynny, ar gyfer pob prif arholiad, ac yn dibynnu ar y galw, bydd CBAC yn darparu'r papurau Lefel Mynediad, TGAU, a Lefel Uwch ac Uwch Gyfrannol yn Gymraeg. Mae gan CBAC hefyd drefniadau gyda chyrrff dyfarnu eraill i ddarparu papurau yn Gymraeg, ar gyfer pynciau na ddarperir mohonynt gan CBAC. Mae gan ACCAC drefniadau gyda chyrrff dyfarnu i gynorthwyo i ddarparu arholiadau cyfrwng Cymraeg ar gyfer cymwysterau galwedigaethol, ac mae'r Cynulliad wedi darparu cyllid sylweddol i gynorthwyo i ddarparu profion Sgiliau Allweddol trwy gyfrwng y Gymraeg.

Ysgolion: Cymraeg fel pwnc

36. Mae dysgu Cymraeg fel pwnc – naill ai fel iaith gyntaf neu fel ail iaith – bellach yn rhan anhepgor o'r Cwricwlwm Cenedlaethol. Mae un weinyddiaeth ar ôl y llall wedi cymryd y safbwynt bod yr argymhellion a wnaed ynghylch y Gymraeg yn y Cwricwlwm Cenedlaethol yn yr wythdegau yn dal i fod yn berthnasol. Yr argymhellion hyn yw bod hawl gan holl ddisgyblion Cymru ddysgu Cymraeg fel pwnc, ac er mwyn i hynny fod yn ystyrllon, y dylid cynnal parhad a dilyniant trwy holl gyfnod addysg statudol. Felly, y mae'n bwnc gorfodol i bob disgybl o Gam Allweddol 1 i Gam Allweddol 4 mewn ysgolion a gynhelir (ac eithrio'r disgyblion hynny sy'n bodloni'r darpariaethau eithrio cyfyngedig sy'n berthnasol o dan rai amgylchiadau penodol).

37. Mae Adroddiad Blynyddol diweddaraf Prif Arolygydd Ei Mawrhydi (ar gyfer blwyddyn ysgol 1999-2000) yn nodi bod y rhan fwyaf o'r gwaith ar gyfer Cymraeg fel iaith gyntaf yn foddhaol neu'n well yng Ngham Allweddol 1 (98%) a Cham Allweddol 2 (96%), ond bod llai o waith da nag yn y flwyddyn gynt yn y ddau Gam Allweddol. Yng Nghamau Allweddol 3 a 4, mae'r safonau wedi bod yn codi dros y tair blynedd diwethaf. Serch hynny, mae'r safonau'n uwch yng Ngham Allweddol 3 na Cham Allweddol 4, ac ym Mlwyddyn 10 o'i gymharu â Blwyddyn 11. O ran Cymraeg fel ail iaith, mae'r ffigurau cyfatebol ar gyfer gwaith boddhaol neu dda yng Ngham Allweddol 1 a Cham Allweddol 2 yn 98% a 92%. Y mae'n amlwg, serch hynny, mai blwyddyn olaf yr ysgol gynradd yw'r her fwyaf o ran swm y gwaith anfoddhaol. Mae Estyn yn priodoli hyn yn bennaf i ddiffyg cynnydd yng ngallu disgyblion ar draws y Cam Allweddol i gynnal sgwrs estynedig yn yr ail iaith. Mewn ysgolion uwchradd, mae safonau Cymraeg fel ail iaith yn dangos cynnydd bychan yng Ngham Allweddol 3, ond ni lwyddwyd i gynnal y gwelliant cyson yng Ngham Allweddol 4 a welwyd yn ystod y ddwy flynedd flaenorol: ceir cynnydd yn swm y gwaith anfoddhaol.

Ysgolion: Y Cwricwlwm Cymreig

38. Mae'n ofyniad cyffredinol fod disgyblion yn cael cyfle wrth astudio pob pwnc yn y Cwricwlwm Cenedlaethol, lle bo'n briodol, i feithrin a defnyddio gwybodaeth a dealltwriaeth o nodweddion diwylliannol, economaidd, amgylcheddol, hanesyddol ac ieithyddol Cymru. Mae'r gofyniad cyffredinol hwn yn berthnasol i bob ysgol, waeth beth fo'r cyfrwng dysgu.

39. Mae'r adroddiad 'Y Cwricwlwm Cymreig: dimensiwn Cymreig y cwricwlwm yng Nghymru: arfer dda mewn addysgu a dysgu', a gyhoeddwyd gan Estyn yn gynharach eleni, yn nodi y gall y Cwricwlwm Cymreig roi sail gadarn a chylch gwaith clir i ddisgyblion. Nid yn unig y gall yr ymwybyddiaeth well o ddiwylliant a hunaniaeth Cymru, sy'n adlewyrchu eu hagweddau unigryw ac amrywiol, wneud cyfraniad pwysig i ddatblygiad personol a chymdeithasol disgyblion, ond gall hefyd helpu disgyblion i feithrin gwell dealltwriaeth o gymdeithasau a diwylliannau eraill.

Ysgolion: deunyddiau dysgu

40. Mae'n hanfodol cael deunyddiau Cymraeg a dwyieithog o ansawdd uchel i gefnogi'r gwaith o ddysgu Cymraeg, pynciau eraill trwy gyfrwng y Gymraeg a'r Cwricwlwm Cymreig. Serch hynny, mewn sawl achos mae'r farchnad fasnachol yn methu â darparu'r fath ddeunyddiau.

41. Mae gan ACCAC strategaeth gomisiynu sy'n ceisio cynnal a gwella lefel gyffredinol y ddarpariaeth, yn enwedig o ran nodweddion unigryw y cwricwlwm yng Nghymru ac mewn meysydd lle mae'r ddarpariaeth yn wael iawn. Yn sail i'r strategaeth, ceir proses o nodi a blaenoriaethu anghenion y mae ACCAC yn ei defnyddio i ymgynghori ag athrawon ac ati ar y deunyddiau mwyaf addas i'w comisiynu. Yn y gorffennol, roedd mwyafrif y deunyddiau a gomisiynwyd mewn print, ond erbyn hyn mae ACCAC yn ceisio sicrhau gwell cytbwysedd rhwng deunyddiau sydd mewn print a deunyddiau eraill.

42. Yn ystod ei archwiliad o faterion TGCh, clywodd y Pwyllgor Addysg a Dysgu Gydol Oes lawer am y diffyg difrifol o ddeunydd ansawdd uchel sy'n berthnasol i'r cwricwlwm ac sydd ar gael yn electronig. Deunydd yw hwn sydd naill ai'n Gymraeg, neu'n benodol i Gymru yn Gymraeg neu yn Saesneg, er mwyn cynorthwyo i ddarparu'r Cwricwlwm Cenedlaethol yng Nghymru, ac yn enwedig agweddau ar y Cwricwlwm Cymreig sy'n unigryw i Gymru. Clywodd y Pwyllgor hefyd fod llawer o waith da wedi'i gyflawni'n lleol ar gynhyrchu deunydd, ond bod y cyfleoedd i ddarparu a rhannu'r gwaith hwnnw'n electronig yn gyfyngedig iawn. Un peth a fydd yn helpu i fynd i'r afael â'r mater hwn yw'r ffaith y sefydlwyd y Panel Ymgynghorol TGCh, sy'n goruchwylio'r gwaith o benodi tîm Grid Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Cymru (NGfL Cymru), sef y tîm a fydd yn nodi a datblygu deunydd a gynhyrchwyd yn lleol ar gyfer ei ddefnyddio gyda TGCh.

Addysg ar ôl 16 oed

Y Cyngor Cenedlaethol

43. Cyn belled ag y mae Cyngor Cenedlaethol ELWa yn y cwestiwn, y llythyr a gyhoeddwyd gan y Gweinidog dros Addysg a Dysgu Gydol Oes yn nodi ei gylch gorchwyl sy'n pennu'r gofynion o ran y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg. Yn ei hanfod, y mae'n ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor gynnwys cynigion yn ei gynlluniau gweithredol i ddiwallu'r anghenion a nodwyd ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg ar ôl 16 oed, Cymraeg ar gyfer Oedolion, Cymraeg yn y gweithle a chyfleoedd am hyfforddiant sgiliau trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae strategaeth cyfrwng Cymraeg y Cyngor yn cynnwys annog mwy o bobl ifanc i

ddilyn hyfforddiant trwy gyfrwng y Gymraeg ac annog mwy o gydnabyddiaeth i gyrsiau Cymraeg i Oedolion.

44. Mae'r cyfeiriad strategol y mae llythyr y cylch gorchwyl yn ei gynnig yn amlwg yn rhagweld y bydd y cyflenwad o ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ar ôl 16 oed yn cael ei gysylltu'n gadarn ag asesiadau anghenion rhanbarthol y Cynulliad. Ar yr un pryd, mae angen i'r Cyngor Cenedlaethol annog fwy o alw trwy hyrwyddo'r cysyniad o hyfforddiant trwy gyfrwng y Gymraeg. Ceir manylion lefelau presennol y ddarpariaeth a gyllidir trwy'r Cyngor Cenedlaethol – ELWa isod.

45. Trosglwyddir y cyfrifoldeb dros gyllido'r 6ed dosbarth o'r AAL'au i'r Cyngor Cenedlaethol ym mis Ebrill 2002. Cyn hynny, bydd y Cyngor yn cychwyn adolygu yr holl gyfundrefnau cyllido o ran darpariaeth dysgu ar ôl 16 oed, gan gynnwys y ddarpariaeth 6ed dosbarth. Bydd y Pwyllgor yn cofio'r drafodaeth a gafwyd yn y cyfarfod ar 14 Tachwedd ynghylch cynigion y Cyngor Cenedlaethol ar gyfer ei adolygiad cyllido, a phapur ategol y Cyngor Cenedlaethol (ELL 17-01(p5)) yn nodi'r trefniadau diogelu. Ceir tystiolaeth bod diffyg cyfleoedd mewn sawl rhan o Gymru i barhau ag addysg ar ôl 16 neu 18 oed trwy gyfrwng y Gymraeg, ac mae'r mater hwn, hefyd, yn teilyngu sylw.

46. Mae sefydliadau Addysg Uwch a Phellach yng Nghymru yn dod o fewn y diffiniad o 'gorff cyhoeddus' at ddibenion Deddf yr Iaith Gymraeg, ac felly rhaid iddynt baratoi cynlluniau iaith Gymraeg. Mae nifer o sefydliadau wedi llunio cynlluniau dros-dro, a rhaid iddynt oll fod yn barod erbyn 2002. Un o amcanion y cynlluniau hyn yw crisialu sut y bydd y sefydliadau yn datblygu a thargedu darpariaeth ddwyieithog a chyfrwng Cymraeg.

Crynodeb o'r ddarpariaeth ar ôl 16 oed (Y Cyngor Cenedlaethol - ELWa)

47. Mae'r Cyngor Cenedlaethol - ELWa yn paratoi Cynllun Iaith Gymraeg ar y cyd â'r Cyngor Addysg Uwch - ELWa, fel sy'n ofynnol o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993. Y dyddiad targed ar gyfer cyflwyno'r cynllun yw mis Mai 2002.

A. Y Cyngor Cenedlaethol - Polisiau a Etifeddwyd a Chyllid

48. Mae'r Cyngor Cenedlaethol - ELWa wedi etifeddu amrywiaeth o fentrau i gynorthwyo addysg a hyfforddiant iaith Gymraeg yn y sector ar ôl 16 oed fel a ganlyn:

- **Y ddarpariaeth Cymraeg i Oedolion:** mae hon yn cael ei hariannu'n gyfan gwbl gan y Cyngor Cenedlaethol ac mae'n cynnwys amrywiaeth eang o ddarparwyr sy'n gweithio gyda'i gilydd mewn consortia Cymraeg i Oedolion. Fel yr awgryma'r enw, darpariaeth yw hon i ddysgu Cymraeg i Oedolion ac mae £1.3 miliwn yn cael ei wario ar hyn yn y flwyddyn academaidd hon.
- **Swyddog Cenedlaethol ar gyfer Cymraeg i Oedolion ac arholiadau Cymraeg i Oedolion** - mae £100k yn cael ei ddarparu bob blwyddyn i dalu

am Swyddog Cenedlaethol i ddatblygu Cymraeg i Oedolion ac i ariannu arholiadau i ddysgwyr.

- **Uned Dwyieithrwydd** - bydd £55k yn cael ei ddarparu yn y flwyddyn ariannol hon i'r Uned Sgiliaith newydd yng Ngholeg Meirion Dwyfor. Sefydlwyd yr Uned i wasanaethu sefydliadau addysg bellach trwy ddatblygu adnoddau dysgu a chynnig hyfforddiant a chynghor ar ddulliau dwyieithog o addysgu. Bellach, bydd yn cwmpasu'r sector ar ôl 16 oed yn ei ystyr ehangaf, trwy weithio gyda disgyblion chweched dosbarth a darparwyr eraill.
- **Darpariaeth ddwyieithog ar ôl 16 oed** - Mae £1.69 miliwn wedi cael ei neilltuo ar gyfer 2001-02 fel cyllid premiwm ar gyfer sefydliadau Addysg Bellach sy'n darparu cyrsiau trwy gyfrwng yr iaith Gymraeg a/neu'n ddwyieithog. Mae hyn yn ychwanegol i'r uned gyllid sylfaenol. Disgwylir i'r colegau Addysg Bellach gael cyfanswm o tua £10 miliwn ar gyfer darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog. Bydd yr arian yn cael ei ddyrannu ar sail y Fethodoleg Ariannu Rheolaidd, sy'n cael ei adolygu, ac anelir at weithredu'r newidiadau mwyaf erbyn tymor yr hydref 2003.
- **Deunyddiau Dwyieithog trwy gyfrwng Prosiect y Rhyngrwyd** - Bydd £100k yn cael ei ddarparu i Dysg i reoli'r prosiect hwn, sy'n cynhyrchu deunyddiau dysgu newydd yn seiliedig ar y rhyngrwyd. Fel yr Uned, mae'r prosiect yn ymledu i'r sector ar ôl 16 oed yn ei ystyr ehangaf.

B. Ffynonellau gwybodaeth

49. Mae sawl ffynhonnell o wybodaeth a all helpu i roi gwybodaeth ar gyfer datblygiadau polisi yn y dyfodol:

Ariannu darpariaeth ddwyieithog a Chymraeg yn y sector addysg bellach (Ymchwil Canolfan Bedwyr ar gyfer Cyngor Cyllido Addysg Bellach Cymru)

50. Cafodd hwn ei gomisiynu gan y Cyngor Cyllido Addysg Bellach yn 1999/2000 i ystyried sut y mae'r ddarpariaeth ddwyieithog a Chymraeg yn y sector Addysg Bellach yn cael ei hariannu. Daeth i'r casgliad nad oedd y fethodoleg bresennol wedi hybu twf mewn addysg Gymraeg/dwyieithog. Y rhesymau a awgrymodd am hyn oedd:

- nad yw'r dull presennol o weithredu yn mynd i'r afael â'r gwir ddiffyg mewn deunyddiau dysgu ac mae'r broses o wneud iawn am y diffyg yn araf a drud;
- nid oes digon o staff ar gael sy'n medru dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg;
- lle nad yw addysg cyfrwng Cymraeg yn weithgarwch craidd, ychydig o ymwybyddiaeth sydd ohoni a phrin yw'r gydnabyddiaeth a roddir iddi mewn sefydliadau ac mae felly yn isel o ran blaenoriaeth; ac
- mae rhai myfyrwyr yn amharod i ddilyn cyrsiau dwyieithog am amrywiol resymau megis pwysau o du eu cyfoedion; yr awydd i dorri pob cysylltiad â "thraddodiadau'r ysgol"; y syniad bod cyrsiau Cymraeg yn fwy llafurus, efallai oherwydd prinder deunyddiau dysgu a'r ffaith nad oes digon o gyrrff dyfarnu yn cynnig profion neu arholiadau yn Gymraeg; a diffyg hyder y myfyrwyr yn eu gallu i ddefnyddio'r Gymraeg.

51. Ystyriodd yr ymchwilwyr y premiwm ar gyfer cyrsiau Cymraeg a dwyieithog yn y fethodoleg ariannu rheolaidd a bu'n ystyried dulliau amgenach o ariannu. Y casgliad oedd y byddai'n well cymryd i ystyriaeth ffactorau cymdeithasegol ehangach yn ogystal â nifer y myfyrwyr ar y cyrsiau, mathau o gymwysterau, nifer y cyrsiau, costau seilwaith ac ati. Hefyd, awgrymwyd y dylai'r taliadau adlewyrchu'r dulliau dysgu a ddefnyddir (trafodwyd nifer o fodolau) i gefnogi'r arferion gorau. Rhoddwyd yr adroddiad i Gyngor Cyllido Addysg Bellach Cymru ddechrau 2000 ac mae ar gael ar eu gwefan. Bydd ei argymhellion yn cael eu cymryd i ystyriaeth wrth ddatblygu'r system gyllido genedlaethol newydd a hefyd wrth ddatblygu strategaeth a pholisïau y Cyngor Cenedlaethol.

Dilyniant mewn Addysg Iaith Gymraeg (Bwrdd yr Iaith Gymraeg)

52. Canfu'r ymchwil hwn yn 1999 bod dyfodol y Gymraeg yn dibynnu ar fod y system addysg yn creu siaradwyr Cymraeg i gynnal y gyfran bresennol o siaradwyr Cymraeg yn y boblogaeth (18.7% yn ôl cyfrifiad 1991) neu ei chynyddu. Dywedodd, er bod 20.9% o ddisgyblion cynradd yn mynychu ysgolion lle mai'r Gymraeg yw unig neu brif gyfrwng y dysgu, neu'n rhannol yn gyfrwng y dysgu, mae'r gyfran hon yn disgyn i 12.9% mewn ysgolion uwchradd. Mewn sefydliadau Addysg Bellach cafodd llai na 2% o fyfyrwyr eu hasesu yn Gymraeg (ni roddwyd ystadegau ar gyfer myfyrwyr chweched dosbarth felly nid yw hwn yn gofnod cywir o'r wir sefyllfa ar ôl 16 oed). Mae'r data hwn yn cuddio amrywiaethau rhanbarthol, ond, ar y cyfan, mae'r ffaith mai dim ond 12.9 % o ddisgyblion sy'n gorffen eu haddysg hyd at 16 oed yn Gymraeg yn golygu bod cyfran rhy fach i gynnal lefel y siaradwyr Cymraeg ym mhoblogaeth Cymru.

Astudiaeth o'r Angen am Sgiliau Cymraeg/Dwyieithog ym Musnesau Bach a Chanolig Gogledd Cymru a'r Goblygiadau ar gyfer Datblygu a Hyfforddi Adnoddau Dynol mewn perthynas â Chymraeg (Cwmni Iaith ar gyfer Celtec)

53. Daeth yr adroddiad hwn, a gomisiynwyd gan Celtec ddechrau 2001, i'r casgliad na fu'r cymorth ar gyfer hyfforddiant cyfrwng Cymraeg mor effeithiol ag y gallai fod. Gwelodd nad oedd digon o fentrau i gefnogi hyfforddiant a darpariaeth, a bod methiant i sicrhau bod hyfforddiant iaith Gymraeg yn cael ei ddarparu yn ôl y galw neu'n cael ei ddarparu gan y darparwyr (er bod Celtec wedi disgwyl i'r darparwyr fod â pholisi iaith Gymraeg). Gwelodd yr ymchwil bod galw o du cyflogwyr am sgiliau iaith Gymraeg mewn busnes, ond ni wnaeth y sawl oedd yn darparu hyfforddiant gynnig y math o hyfforddiant iaith Gymraeg oedd ei angen ar gyfer anghenion yr economi. At y dyfodol, argymhellodd yr adroddiad, ymhlith pethau eraill, y dylai ELWa:

- ymateb i angen lleol trwy weithio gyda phartneriaethau strategol a lleol;
- gwneud darparwyr yn ymwybodol o anghenion ELWa;
- gwneud dysgwyr yn ymwybodol o'r fantais o fod â sgiliau iaith Gymraeg, gan gynnwys anghenion cyflogwyr;
- cydlynu datblygu adnoddau a chael darparwyr i gydweithio, a

- rhoi cymorth i ddatblygu cwrs sgiliau allweddol mewn cyfathrebu dwyieithog - fel cwrs gorfodol neu gwrs a argymhellir yn gryf ar gyfer pob hyfforddai.

Tystiolaeth Ystadegol

54. Rhoddir gwybodaeth yn Nhabl A am y ddarpariaeth ddwyieithog/ Cymraeg ac yn Nhabl B am Gymraeg i Oedolion.

55. O'r hyn a welir yn Nhabl A, mae'n glir:

- bod nifer y sefydliadau sy'n cynnig y cyfryw gyrsiau yn amrywio, ond bod trwch y gweithgarwch mewn chwe sefydliad yng ngogledd a gorllewin Cymru;
- bod nifer y myfyrwyr sy'n cofrestru ar y cyrsiau hyn ac sy'n cael eu hasesu trwy gyfrwng y Gymraeg wedi cynyddu, ond bod y cyfansymiau yn fach iawn;
- fel cyfran o'r holl fyfyrwyr sy'n cofrestru ar y cyrsiau hyn, bod y nifer sy'n cael eu hasesu yn Gymraeg/dwyieithog wedi gostwng; a
- bod y gyfran o'r holl fyfyrwyr sy'n cofrestru ar gyrsiau sy'n cael eu hariannu gan hen Gyngor Cyllido Addysg Bellach Cymru ac sy'n cael eu hasesu yn Gymraeg/dwyieithog yn isel iawn.

56. O Dabl B, mae'n glir bod y nifer sy'n cofrestru ar gyrsiau Cymraeg i oedolion:

- wedi cynyddu'n sylweddol rhwng 1994/95 a 1999/00, ond wedi gostwng rhywfaint yn 2000/01. Mae'n rhy fuan i ddweud pam fod hyn wedi digwydd ac a fydd y duedd hon yn parhau; ac
- oherwydd y dull o gasglu data, nid oes modd o ddadansoddi sut y mae'r dysgwyr yn dod ymlaen ond mae tystiolaeth gref o ffynonellau eraill mai cyfran fach iawn o'r disgyblion sy'n dod yn rhugl yn yr iaith.

Tabl A

Cyrsiau cyfrwng Cymraeg/dwyieithog mewn sefydliadau addysg bellach

Blwyddyn academaidd	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/2000	2000/01
Nifer y sefydliadau sy'n darparu cyrsiau	17	16	19	19	17	11	12	15
Nifer y myfyrwyr cofrestredig sy'n cael eu hasesu yn Gymraeg	2023	2288	2830	5550	4431	3503	4895	5483
Nifer y myfyrwyr cofrestredig ar yr un cyrsiau nad ydynt yn cael eu hasesu yn Gymraeg	1882	2346	3875	5498	4521	6821	6232	6022
Asesiadau Cymraeg	51.8%	49.4%	42.2%	50.2%	49.5%	33.9%	44.0%	47.7%

fel % o'r holl fyfyrwyr sy'n cofrestru ar y cyrsiau hyn								
Cyfanswm y cofrestriadau a ariennir gan CCABC/ y Cyngor Cenedlaethol	136468	193735	255039	298873	304348	308381	353972	435106
Asesiadau Cymraeg fel % o gyfanswm y cofrestriadau a ariennir gan CCABC/ y Cyngor Cenedlaethol	1.5%	1.2%	1.1%	1.9%	1.5%	1.1%	1.4%	1.3%
<i>Ffynhonnell y data: Midfess C</i>								

Tabl B

Cofrestriadau a ariennir ar gyrsiau Cymraeg i Oedolion rhwng 1994/95 a 2000/01

	1994/9	1995/9	1996/9	1997/9	1998/9	1999/0	2000/0
Blwyddyn academaidd	5	6	7	8	9	0	1
Nifer y cofrestriadau a ariennir	15894	18966	20762	21643	21500	23634	21011

Ffynhonnell: RFM (Ffurflen C cyllidol - y gorau o FEES/MIDFESS gan gynnwys rhagdybiaethau).

Cafwyd data 1994/95 a 1995/96 trwy hidlo yn ôl [pwnc astudio]='Q520' ac ardal y rhaglen Addysg Bellach=18A. Nid oedd data ar gael ar gyfer 1995/96 am ddarpariaeth a noddwyd.

Mae 1996/97 yn seiliedig ar gofrestrïadau lle mae [ardal y rhaglen]=18A a [chod uwchddosbarth]=FK.357

Addysg Uwch

57. Mae nifer y myfyrwyr sy'n cofrestru ar gyrsiau cyfrwng Cymraeg mewn addysg uwch wedi aros yn weddol sefydlog dros y 5 neu 6 mlynedd diwethaf, sef tua 1,000 o fyfyrwyr llawn amser cyfatebol. Mae hyn yn cynrychioli tua 1,500 o fyfyrwyr mewn gwirionedd gan fod nifer ohonynt heb fod yn dilyn eu cwrs cyfan trwy gyfrwng y Gymraeg. Ym mlwyddyn academaidd 1999/2000, sef y data diweddaraf, roedd bron i 1,050 o fyfyrwyr llawn amser cyfatebol wedi cofrestru ar gyrsiau cyfrwng Cymraeg, sef cynnydd bach ar flwyddyn academaidd 1998/99 a gwmpodd i 970 llawn amser cyfatebol o 1040 llawn amser cyfatebol ym mlwyddyn academaidd 1997/98.

58. Bydd Cyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru yn neilltuo cyfanswm o £1.1 miliwn fel premiwm cyfrwng Cymraeg ym mlwyddyn academaidd 2001/02 i ddeg sefydliad (tri yn fwy na'r llynedd) i dalu am y costau ychwanegol sydd ynghlwm wrth ddarparu cyrsiau cyfrwng Cymraeg. Bydd swm arall o £284,000 yn cael ei ryddhau yn amodol ar dderbyn strategaethau derbyniol ar gyfer cynnal, datblygu ac ymestyn y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg. Diben

hyn yw annog sefydliadau i gymryd agwedd hir-dymor tuag at gynllunio datblygiad eu darpariaeth cyfrwng Cymraeg. Mae'r Cyngor hefyd yn darparu £50,000 tuag at gostau Uned Addysgu Cyfrwng Cymraeg Prifysgol Cymru, a £126,000 ar gyfer datblygu Tystysgrif Addysg i Raddedigion dwyieithog ar ffurf dysgu agored a hirbell. Caiff ei datblygu gan gonsortiw m o bedwar sefydliad.

59. Mae Bwrdd yr Iaith Gymraeg a Swyddog Datblygu Addysg Cyfrwng Cymraeg Prifysgol Cymru yn cyfrannu at adborth y Cyngor ar strategaethau'r sefydliadau ar gyfer darpariaeth cyfrwng Cymraeg. Bydd swyddogion CCAUC hefyd yn gweithio'n agos gyda chydweithwyr o'r Cyngor Cenedlaethol er mwyn gwella'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg yn eu sectorau eu hunain a hefyd er mwyn sicrhau bod y ddau Gyngor yn gweithredu yn yr un modd, eu bod yn hwyluso cynnydd ac yn elwa ar arferion da a datblygiadau ym mhob maes o addysg a hyfforddiant ar ôl 16 oed, neu mewn meysydd eraill.

60. Bydd ehangu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg yn y sector Addysg Uwch yn golygu defnyddio amrywiaeth eang o weithgareddau sydd â goblygiadau a allai fod yn arwyddocaol o ran adnoddau - ymchwilio i'r farchnad, ysgogi galw, hyrwyddo a recriwtio, datblygu cyrsiau a deunyddiau perthnasol, darparu cymorth ieithyddol ar gyfer myfyrwyr, manteisio ar TGCh, a chreu carfan o staff sydd â chymwysterau priodol. Mae'r strategaethau cyfrwng Cymraeg sy'n cael eu datblygu gan y sefydliadau ynghyd â'r Cynlluniau Iaith Gymraeg a rôl Uned Addysgu Cyfrwng Cymraeg Prifysgol Cymru yn allweddol o ran creu dull strategol a chydweithredol o fynd i'r afael â'r materion hyn.

61. Mae CCAUC yn rhoi cyllid ychwanegol i sefydliadau Addysg Uwch ar gyfer gwneud darpariaeth cyfrwng Cymraeg ac mae wedi neilltuo cyllid ar gyfer cynlluniau i wneud darpariaeth cyfrwng Cymraeg ar sail strategol ar draws pob sefydliad. Ym mlwyddyn academaidd 1999-2000, o'r myfyrwyr hynny a gofrestrodd gyda sefydliadau Addysg Uwch yng Nghymru, trwch blewyn dros 2900 a gafodd unrhyw addysg trwy gyfrwng y Gymraeg; roedd tua hanner y myfyrwyr hyn ar gyrsiau ymarfer dysgu.

Darpariaeth arall ar ôl 16 oed

62. Mae **learnirect** y Brifysgol dros Ddiwydiant yn ddull o ddysgu o hirbell sy'n tyfu a gellir ei ddefnyddio mewn canolfannau dysgu, yn y gweithle neu gartref. Mae'r Cynulliad wedi cyfrannu at y gost o sefydlu gwefan iaith Gymraeg, sef **cyswllt dysgu**. Mae mwy a mwy o ddeunyddiau dysgu yn cael eu darparu yn Gymraeg. Blaenoriaethau cyntaf y Brifysgol dros Ddiwydiant yw sgiliau TG, sgiliau llythrennedd a rhifedd sylfaenol, sgiliau ar gyfer Busnesau Bach a Chanolig ac anghenion y diwydiannau aml-gyfrwng, adwerthu, modurol ac amgylcheddol o ran sgiliau. Mae Coleg Digidol Cymru yn ddatblygiad sy'n cyd-fynd â hyn. Mae'r gwasanaeth dwyieithog hwn yn defnyddio teledu digidol a dechreuodd ddarlledu fis Tachwedd 2000. Mae'r Cynulliad, law yn llaw ag ELWa ac ACCAC, yn ariannu prosiect i gryfhau'r dull o ddarparu cymwysterau galwedigaethol cenedlaethol trwy gyfrwng y Gymraeg.

63. Hefyd, mae angen i bobl ifanc ddeall y dimensiwn Cymraeg gan gynnwys yr iaith a chael cyfle i archwilio diwylliant Cymraeg y tu allan i fyd addysg ffurfiol. Mae'r Gwasanaeth Ieuencid mewn sefyllfa ddelfrydol i hyrwyddo'r gwaith hwn trwy ei gysylltiad gwirfoddol ag unigolion a grwpiau o bobl ifanc. Mewn rhai siroedd yng Nghymru mae clybiau ieuencid Cymraeg a dwyieithog lle rhoddir cydnabyddiaeth i ddiwylliant Cymraeg ac, wrth gwrs yr iaith. Mae'r Datganiad ar Waith Ieuencid yng Nghymru yn datgan y dylai cyfleoedd gwaith, ymhlith pethau eraill, olygu

"annog a galluogi pobl ifanc i fynegi eu meddyliau, eu hemosiynau, eu dyheadau a'u hunaniaeth ddiwylliannol trwy weithgareddau creadigol, llawn her, yn enwedig y gweithgareddau hynny sy'n gwella yr hyn y maent yn ei ddeall am ddwyieithrwydd, treftadaeth a diwylliannau Cymru."

Mae'n bwysig bod gwaith gyda'r iaith mewn sefyllfaoedd ffurfiol yn parhau i gael ei gefnogi gan yr amrywiaeth eang o sefydliadau ieuencid yng Nghymru.

Goblygiadau ariannol

64. Nid oes unrhyw oblygiadau ariannol newydd i'r papur hwn.

Cydymffurfiaeth

65. Nid yw'r papur hwn yn arwain at unrhyw faterion newydd o ran cydymffurfiaeth.

Y Gweinidog dros Addysg a Dysgu Gydol Oes Rhagfyr 2001